

Magdalena Baer

Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu
<https://orcid.org/0000-0003-2423-2087>
magbaer@amu.edu.pl

Kolokacje werbo-nominalne a czasowniki syntetyczne w języku polskim i chorwackim

Verb-nominal collocations and synthetic verbs in Polish and Croatian language

Abstrakt

W artykule analizuje się wielowyrazowe jednostki leksykalne i odpowiadające im znaczeniowo czasowniki syntetyczne w myśl teorii Ewy Jędrzejko, Piotra Żmigrodzkiego i Marioli Szymczak-Rozlach, że o typowych kolokacjach werbo-nominalnych możemy mówić w przypadku konstrukcji, które posiadają swój odpowiednik w postaci syntetycznego czasownika. Podstawą do analizy są języki polski i chorwacki, w których brak opracowań omawiających problem kolokacji w oparciu o badania porównawcze czy kontrastywne. Podstawą do analizy są wyekscerpowane z publikacji Marii Cichońskiej *Słownik konfrontatywny czasowników polskich, bośniackich, chorwackich, serbskich* pary ekwiwalentów konstrukcja analityczna i czasownik syntetyczny pochodzące z języków polskiego i chorwackiego. W toku analizy okazuje się, że problemem w przekładzie i glottodydaktyce nie jest tylko prawidłowe wyszukanie ekwiwalentu, ale również właściwe określenie rekcji w przypadku budowy wewnętrznej konstrukcji analitycznej czy otoczenia czasownika syntetycznego, gdyż wynika to z podobieństwa pomiędzy językami polskim i chorwackim.

W nauce języka należy zwrócić uwagę na prawidłowe użycie konstrukcji analitycznej, zgodnie z jej znaczeniem i formą. W nauce przekładu, a następnie w pracy przekładowej ważne jest poprawne wyszukanie pasujących ekwiwalentów, zgodnych często z odpowiednim stylem funkcjonalnym języka. W przytoczonych kolokacjach w większości chorwackich widoczne jest, że przynależą one do stylu potocznego.

Słowa kluczowe

---

czasownik, kolokacje werbo-nominalne, przekład, język polski, język chorwacki

Informacja o artykule / Article Information

Otrzymano (Received): 9.11.2020 • Przyjęto do druku (Accepted): 25.01.2021 • Opublikowano (Published): Czerwiec (June) 2021

Abstract

Analytical structures which are verb-nominal collocations cause a problem in translation, especially when equivalents in languages translated differ grammatically. The article focuses on the forms which are an analytical structure in at least one of the languages, while in the second language they are synthetic verbs. It is rare to find analytical forms which do not have their synthetic counterparts – some researchers believe that they are not collocations then. Croatian synthetic verbs such as *nadati se*, *tuširati se* are translated into Polish in the form of analytical structures – to hope or to have a shower, because Polish lacks oneword equivalents.

The aim of the paper is to discuss the linguistic phenomena mentioned above. It is based on selected forms of Polish and Croatian. The direct source of excerpted material was the publication of Maria Cichonska *Contrastive Dictionary of Polish, Bosnian, Croatian and Serbian verbs*, in which the author focuses on the discussion of verbs whose equivalents are different from each other in at least one of the languages. There are a few types of collocations, but this analysis concentrates only on verb-noun ones, which significantly depleted the amount of structures excerpted from the dictionary.

Keywords

---

verb, verb-nominal collocations, translation, Polish, Croatian

Konstrukcje analityczne, jakimi są kolokacje werbo-nominalne, to problematyczne zjawisko translatorskie. Trudności następuje wskazanie odpowiednich ekwiwalentów językowych w przekładanych językach. Często zdarza się, że każdy z tłumaczonych języków inaczej realizuje tę formę czasownika, jeśli za taki uzna się konstrukcję analityczną z komponentem werbalnym, gdyż w jednym języku jest to konstrukcja wielowyrazowa, zaś ta sama treść w drugim języku może być wyrażona za pomocą czasownika syntetycznego. Chorwackie czasowniki syntetyczne typu *nadati se*, *tuširati se* na język polski są tłumaczone w formie konstrukcji analitycznych – mieć nadzieję, brać prysznic, z uwagi na brak w polszczyźnie ekwiwalentów jednowyrazowych. Konstrukcje analityczne w postaci kolokacji werbo-nominalnych pojawiają się częściej w języku polskim niż w języku chorwackim.

Celem artykułu jest omówienie wskazanego wyżej zjawiska językowego na przykładzie wybranych form języka polskiego i chorwackiego. Prócz prezentacji poszczególnych przykładów wyekscerpowanych ze słowników polskich i chorwackich, analiza zostanie oparta o teoretyczne rozważania dotyczące zjawiska analityzmu i syntetyzmu form czasownikowych w odniesieniu do takich samych treści językowych w teorii językoznawstwa polskiego i chorwackiego, w przekładzie i leksykografii. Bezpośrednim źródłem ekscerpcji materiału i prezentowanych przykładów wraz z cytowanymi definicjami/hasłami słownikowymi była publikacja Marii Cichońskiej *Słownik konfrontatywny czasowników*

*polskich, bośniackich, chorwackich, serbskich*¹, w której autorka skupia się na omawianiu czasowników, różniących się od siebie semantycznie ekwiwalentów w przynajmniej jednym z opracowywanych języków. Na potrzeby artykułu ze słownika zostały zaczerpnięte tylko hasła odnoszące się do języka polskiego i chorwackiego takie, które w tłumaczeniu w jednym z języków miały formę syntetyczną, a w drugim analityczną. Z kilku typów kolokacji występujących w omawianych językach zostały wybrane do niniejszej analizy tylko połączenia czasownikowo-rzeczownikowe, co znacznie uszczupliło zasób wyekscerpowanych ze słownika konstrukcji.

W większości treść werbalną można przekazać za pomocą formy analitycznej i/lub syntetycznej, która do formy omownej pozostaje w relacji bliskoznaczej – nie jest częstym zjawiskiem, by w systemie gramatycznym języka istniała tylko forma analityczna bądź tylko forma syntetyczna posiadająca dane znaczenie. Ewa Jędrzejko, a za nią Mariola Szymczak-Rozlach uważają, że konstrukcje, które nie posiadają czasownikowej formy syntetycznej znajdują się na pograniczu frazeologii i leksykologii, czyli właściwe za kolokacje werbo-nominalne należy przyjąć tylko te, które mają swoje odpowiedniki syntetyczne². Trudnością staje się więc odnalezienie odpowiedniego ekwiwalentu w przekładzie. Pomiędzy poszczególnymi formami danego czasownika syntetyczną, a analityczną występują subtelne różnice znaczeniowe – odnoszące się do stylu, kontekstu, celu komunikatu. Problemem dla tłumacza jest więc odnalezienie odpowiedniej formy i dostosowanie jej do danego tekstu. Jeśli przyjąć, że dla przekazania treści werbalnej istnieją formy syntetyczne i analityczne, można więc odnaleźć w tłumaczonych językach odpowiednie ekwiwalenty również pod względem gramatycznym, jednak pozostaje ciągle otwarty problem stylu i właściwego kontekstu. Badania dotyczące form synonimicznych analitycznych i syntetycznych na gruncie jednego języka są prowadzone dość często, inaczej jednak jest w przypadku prowadzenia badań komparatystycznych i przekładoznawczych³.

Zjawisko konstrukcji analitycznych werbo-nominalnych już od lat 20. XX w. jest omawiane w polskim językoznawstwie, jednak dopiero

---

¹ M. Cichońska, *Słownik konfrontatywny czasowników polskich, bośniackich, chorwackich, serbskich*, Katowice 2004.

² E. Jędrzejko, *Słownik polskich zwrotów werbo-nominalnych. Zeszyt próbny*, Warszawa 1998, s. 8; M. Szymczak-Rozlach, *Analityczne struktury werbo-nominalne w języku słowackim*, Katowice 2010, s. 29.

³ E. Białek, *Kolokacja i wyraz – uwagi o relacjach synonimii oraz ekwiwalencji*, „Annales UMCS” 2013, nr 31, s. 89–104, s. 90.

lata 60. i działalność generatywistów wzmogły badania lingwistyczne na tym polu. W latach 90. zaś zaczęto prowadzić badania językowe, które brały pod uwagę system języka polskiego jako całości, uwzględniając różne style językowe. Problem zagadnienia stanowi zróżnicowanie terminologiczne, gdyż nie występuje ujednoczone stanowisko dotyczące tego typu konstrukcji więc pojawiają się terminy: wyrażenia opisowe, orzeczenia/konstrukcje peryfrastyczne/omowne, kolokacje werbo-nominalne, analityzmy, konstrukcje analityczne, analityczne czasowniki funkcyjne itd. Niejasności terminologiczne wynikają z różnorodnego spojrzenia badaczy na to zjawisko. Ewa Jędrzejko postuluje użycie terminu *zwroty werbo-nominalne*, gdyż uważa, że są to połączenia złożone z czasownika i rzeczownika, gdzie składnik werbalny decyduje o funkcji składniowej całej syntagmy i jej właściwościach formalnych, wykładnik nominalny zaś nadaje znaczenie całości⁴. W podobnym tonie wypowiada się Piotr Żmigrodzki, używając określenia *analityczne konstrukcje werbo-nominalne* wspomina, że konstrukcje te posiadają werbalizator, który nadaje formę czasownikową komponentowi nominalnemu oraz predyktor (część nominalna syntagmy) będący nośnikiem treści, czyli nadający znaczenie całości⁵. Piotr Żmigrodzki tak jak Ewa Jędrzejko i Mariola Szymczak-Rozlach uważają również, że kryterium zaliczenia danej syntagmy do analitycznych konstrukcji werbo-nominalnych jest występowanie bliskoznaczej lub równorzędnej formy czasownika syntetycznego, gdyż odróżnia to te konstrukcje od frazeologizmów, choć według Piotra Żmigrodzkiego nie jest to kryterium obowiązkowe⁶. Grażyna Wetulani natomiast uznaje konstrukcje analityczne za kolokacje i omawia głównie kolokacje werbo-nominalne, wskazując że komponent czasownikowy wyznacza połączenia syntaktyczne całej konstrukcji. Również Ewa Białek wybiera termin kolokacja, gdyż uznaje, że jest on szerszy względem terminu *zwrot*⁷. Wielu badaczy w tym m.in. Ewa Jędrzejko, uważa, że termin *kolokacja* jest jednak zbyt rozmyty i w ogóle nie uwzględnia prawidłowości rządzących powstawaniem konstrukcji analitycznych różnego typu. Termin ten oddaje jednak charakterystykę całej zróżnicowanej kategorii form nieciągłych i ją ujednocza, dlatego też może być traktowany jako pełniejszy. Kolokacje często jednak też są

---

⁴ M. Szymczak-Rozlach, *Analityczne struktury werbo-nominalne...*, s. 33; E. Jędrzejko, *Słownictwo analityczne w opisie leksykalno-semantycznym*, [w:] *Opisać słowa*, red. A. Markowski, Warszawa 1992, s. 50–61, s. 54.

⁵ P. Żmigrodzki, *Właściwości składniowe analitycznych konstrukcji werbo-nominalnych w języku polskim*, Katowice 2000, s. 14.

⁶ Tamże, s. 16.

⁷ E. Białek, *Kolokacja i wyraz...*, s. 90.

wpisywane do kategorii łączliwych związków frazeologicznych i badane w kontekście frazeologicznym, co generuje liczne problemy metodologiczne i typologiczne.

W językoznawstwie chorwackim również zajmowano się kolokacjami i tam także pojawiał się problem terminologiczny. W obiegu naukowym funkcjonują następujące określenia: *sveza riječi*, *kolokacijska sveza*, *leksička jedinica*, *leksička sveza*, *sintagmatska sveza*, *sintagmatski niz*, *leksičko slaganje*. Istnieje także termin *kolokacija*, ale jest utożsamiany bardziej z połączeniami rzeczownikowo-przymiotnikowymi o utartym charakterze: *materinski jezik*, *strani jezik*, *robna kuća*, *stručni rad*⁸. Badania nad kolokacjami w Chorwacji zostały rozpoczęte w latach 90. wraz z pracami nad słownikiem frekwencyjnym *Hrvatski čestotni rječnik* Milana Moguša, Mai Bratanić, Marka Tadića⁹, natomiast obecnie często badania konstrukcji analitycznych są zorientowane na analizy komparatystyczne dotyczące języków konferencyjnych – niemieckiego, angielskiego, włoskiego czy rosyjskiego i ich porównań z językiem chorwackim. Pojawiają się również opracowania glottodydaktyczne ukierunkowane na opis kolokacji pod względem wykorzystania ich w dydaktyce języka chorwackiego jako obcego – Helena Burić, Josip Lasić i Antonia Ordulj, która bada kompetencje do poznawania kolokacji wśród uczących się języka chorwackiego jako obcego, dzięki temu też wykazuje mechanizmy rządzące uczeniem się wskazanych konstrukcji przez dzieci, ale też obcokrajowców¹⁰ lub teoretyczne rozważania na temat kolokacji w publikacjach Anety Stojić w kontekście chorwacko-niemieckim¹¹. Właściwie dopiero od kilku lat prowadzone są badania kolokacji/konstrukcji analitycznych różnego typu tylko na gruncie chorwackim, nie łączące ich z innymi językami. Prym wśród badaczy w tym względzie wiedzie Goranka Blagus Bartolec, która wprowadza też do języka chorwackiego kolejny termin nazywający analityczne jednostki leksykalne – *kolokacijska sveza* (związek kolokacyjny)¹², jest ona również autorką monografii *Riječi i njihovi susjedi*, pierwszego teoretycznego kompendium poświęconego kolokacjom w językoznawstwie chorwackim, gdzie wskazuje, że jednostki analityczne języka powinny być klasyfikowane jako oddzielne bez łączenia ich z frazeologizmami, choć

---

⁸ H. Burić, J. Lasić, *Kolokacije u nastavi inojezičnoga hrvatskog*, „Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu” 2012, nr 5, s. 233–249, s. 235, 239.

⁹ M. Moguš, M. Bratanić, M. Tadić, *Hrvatski čestotni rječnik*, Zagreb 1999.

¹⁰ A. Ordulj, *Kolokacijska kompetencija u hrvatskome kao inom jeziku*, „Filološke Studije”, 2017, t. 15, nr 2, s. 196–218; A. Ordulj, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku jeziku*, Zagreb 2018.

¹¹ A. Stojić, *Kolokacije – prilog teoriji i praksi*, Rijeka 2012.

¹² G. Blagus Bartolec, *Riječi i njihovi susjedi*, Zagreb 2014, s. 68.

dostrzega problem rozgraniczenia tych dwóch pojęć językowych. W badaniach Goranki Blagus Bartolec i innych chorwackich językoznawców ekscerpcja i opis materiału językowego następuje m.in. poprzez projekt *Kolokacijska baza hrvatskoga jezika*¹³ prowadzony przez Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, który opracowuje bazę chorwackich kolokacji na potrzeby różnorodnych badań lingwistycznych. Materiał jest częściowo udostępniany w formie elektronicznej w wolnym dostępie.

Kolokacje mogą być także wyszukiwane poprzez korpus języka chorwackiego *HrWac*, jednak dostępne w nim narzędzie do wyszukiwania form nieciągłych odbiega funkcjonalnością od działającego w Korpusie Języka Polskiego IPI PAN Kolokatora – specjalnej wyszukiwarki pozwalająca na generowanie konkordancji zawierającej kolokacje.

Na początkowym etapie nauki języka kolokacje stanowią problem dla uczących się. Wielokrotnie poszukując ekwiwalentu stosują oni niepoprawne kalki językowe zgodnie z ich zastosowaniem w języku ojczystym. Dodatkową trudnością pojawiającą się w nauce języka chorwackiego przez polskich studentów jest duże, często pozorne podobieństwo językowe, które sprawia, że studenci stosują wspomniane rozwiązania, uznając, że w języku chorwackim formy analityczne występują w tych samych użyciach, co w języku polskim i jednocześnie mają taką samą budowę gramatyczną – rekcja czasownika, kolejność komponentów, czyli stosują tłumaczenie dosłowne poszczególnych grup leksemów. Przykładem błędnie stosowanych konstrukcji może być kolokacja *baciti pogled* – ‘rzucić okiem’, pojawia się tutaj błędna konstrukcja *baciti okom* z zastosowaniem błędnego komponentu *oko*, który występuje w języku chorwackim jako osobny leksem jednak w znaczeniu spotykanym w języku polskim w chorwackim nie tworzy kolokacji, czy poprawna kolokacja *zapeti za oko* – ‘wpaść w oko’, realizowana przez uczących się jako *zapeti u oko*, gdzie pojawia się błędne stosowanie przyimka i rekcji czasownika, gdyż uczący się przyjmują za poprawną formę języka polskiego i tłumaczenie przyimka bez uwzględnienia odmienności gramatycznej¹⁴.

Kolejnym, istotnym problemem w przypadku odnajdywania poszczególnych ekwiwalentów jest brak słowników polsko-chorwackich, ale w szczególności brak słownika, który w wyraźny sposób wskazywałby adekwatne formy analityczne i syntetyczne. W obecnie dostępnym jedynym naukowym słowniku polsko-chorwackim Milana Moguša i Nedy

---

¹³ Kolokacijska baza hrvatskoga jezika, <http://ihjj.hr/kolokacije/> [dostęp: 18 października 2020].

¹⁴ Informacje pozyskane podczas pracy ze studentami.

Pintarić¹⁵ konstrukcje analityczne są ukryte w poszczególnych hasłach słownikowych i nie są zbyt eksponowane, co sprawia, że wielokrotnie nie ma możliwość ich odnalezienia, również same hasła słownikowe nie są wzbogacane o kontekst użycia danej konstrukcji, co nie daje wyraźnego wskazania, kiedy należy stosować dane rozwiązanie językowe. Często więc tłumacze, a w szczególności osoby uczące się przekładu i będące na początkowym etapie nauki, nie odnajdują form poprawnych. *Słownik konfrontatywny czasowników...* Marii Cichońskiej zawiera w hasłach słownikowych konteksty użycia, które również wykorzystuję w niniejszym artykule, by zobrazować zastosowanie poszczególnych form. Kolokacje nie są w nim zbyt częste, choć występują jako osobne hasła słownikowe. Jednym z założeń słownika jest prezentacja form potocznych języka i formy analityczne, które się w nim pojawiają, pochodzą głównie z tego stylu, co jest niewystarczające do prowadzenia szerszych analiz¹⁶. Brak w opracowaniach leksykograficznych terminologii prawnej, medycznej – ogólnie specjalistycznej, dla której występowanie kolokacji jest zjawiskiem częstym i sprawiającym największe problemy translatorskie. Przy ekscerpcji kolokacji do dalszych badań należy również zwrócić uwagę na teksty stylu dziennikarskiego, gdyż uchodzi on za zawierający najwięcej form analitycznych i szybko przyswaja sobie nowopowstałe konstrukcje¹⁷.

Rozwiązaniem wskazanego problemu mógłby być słownik kolokacji polsko-chorwackich, chorwacko-polskich o kontrastywnym charakterze, by wyeksponować formy różniące w obu językach. Hasło słownikowe prócz informacji gramatycznych powinno zawierać przykłady kontekstów użycia danej konstrukcji. Słownik powinien zaś mieć formę elektroniczną, by mógł być dostępny dla szerszego grona odbiorców oraz by jego korpus nie był zbiorem zamkniętym i możliwe było jego ciągle uzupełnianie.

Według kryteriów przyjętych przez Piotra Żmigrodzkiego, Ewę Jędrzejko, Mariolę Szymczak-Rozlach każda syntagma, która jest uznana za konstrukcję analityczną powinna posiadać formę syntetyczną w danym języku, czyli dla tłumaczy płynie stąd komunikat, że przeważnie jest możliwe znalezienie formy syntetycznej i analitycznej. W różnych językach jednak istnieją takie konstrukcje analityczne, które nie

---

¹⁵ N. Pintarić, M. Moguš, *Poljsko-hrvatski rječnik*, Zagreb 2002.

¹⁶ M. Cichońska, *Słownik konfrontatywny czasowników...*, s. 8.

¹⁷ M. Kita, *Dyskurs prasowy*, [w:] *Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk. Kraków 2013, s. 199–288, s. 223; E. Białek, *Nowe kolokacje jako nośniki obcości – uwarunkowania strategii translatorskich*, „Przegląd Rუსystyczny” 2006, nr 116, s. 101–114, s. 102.

posiadają odpowiedników w postaci czasowników syntetycznych, nie mają charakteru też idiomatycznego, ani nie są frazeologizmami. Przykładem mogą być wskazane we wstępie leksemy i jednostki ponadleksykalne, np. chorw.: *nadati se* – mieć nadzieję, *tuširati se* – brać prysznic. W języku chorwackim nie występują formy analityczne tych zwrotów, natomiast w języku polskim – ich formy syntetyczne. Nie są to również idiomy, przynajmniej w przypadku języka polskiego i konstrukcji brać prysznic, którą znajdujemy również np. w języku ang. *take a shower*.

Wewnętrzną budową kolokacji rządzi m.in. rekcja czasownika, która wskazuje na relacje syntaktyczne zachodzące pomiędzy poszczególnymi członami zdania, w wypadku kolokacji – relacji pomiędzy poszczególnymi jej komponentami. Według Szymczak-Rozlach komponent werbalny narzuca formę fleksyjną rzeczownikowi, z którym łączy się w kolokacji¹⁸, dlatego też możemy wyróżnić kolokacje: genitywne, datywne, akuzatywne, lokatywne i instrumentalne¹⁹. Wśród wyekscerpowanych kolokacji również można odnaleźć poszczególne grupy konstrukcji, jednak należy zwrócić uwagę na rekcję czasownika w języku chorwackim i polskim, ponieważ w przypadku kolokacji, które posiadają w obu językach formy analityczne może się zdarzyć, że każda z nich w inny sposób realizuje rekcję czasownika. Szczególną uwagę na to zjawisko należy zwrócić w przekładzie, gdyż niepoprawne użycie rekcji czasownikowej może znacznie zmienić znaczenie całości kolokacji i tłumaczonego zdania.

Poniżej zaprezentowane zostaną przykłady poszczególnych grup kolokacji z uwzględnieniem podziału na wyżej wskazane kategorie odnoszące się do rekcji czasownika w każdym z badanych języków. Przytoczone w artykule przykłady zostały przygotowane na podstawie definicji zawartych w publikacji Marii Cichońskiej, *Słownik konfrontatywny czasowników polskich, bośniackich, chorwackich, serbskich*. Wskazane zostaną także możliwości przekładowe poszczególnych form cytowane z wymienionej wyżej publikacji:

pol. dodawać – dodać odwagi/otuchy komuś ‘zwiększyć odwagę’; Kibice co raz dodawali im odwagi w walce z silniejszym przeciwnikiem. Nieustannie dodawał nam otuchy i tylko dzięki temu udało nam się przetrwać najgorsze chwile. Dodał nam na tyle otuchy/odwagi, że spróbowaliśmy się skutecznie wyrwać z tego miejsca.

hr. *bodriti koga (čime) vimp.*, *hrabriti* – *ohrabriti koga (čime) vimp.*, *sokoliti* – *osokoliti koga (čime) vimp.* *Bodrilo ih je nekoliko tisuća navijača. U tom teškom položaju stalno smo ih hrabрили dobrim riječima. Toliko nas je ohrabrio da smo probali napraviti nemoguće stvari. Nikad me nije pokušavao sokoliti. Trudili su se svi da nas osokole.*

¹⁸ M. Szymczak-Rozlach, *Analityczne struktury werbo-nominalne...*, s. 33.

¹⁹ Tamże, s. 36.

W języku polskim forma analityczna genitywna, bezprzyimkowa, z wymiennym komponentem nominalnym ‘odwaga’/’otucha’ – ekwiwalent chorwacki syntetyczny, nie występuje forma analityczna, rekcja czasownika akuzatywna, czasownik wymaga dopełnienia bliższego w Acc. i dalszego w Dat.

pol. dotknąć kogoś do żywego czymś vp. hr. uvrijediti koga čime vp. Nisam bio svje-
‘urazić’; Nie zdawałam sobie sprawy, że stan da ću ga uvrijediti tim riječima.
tymi słowami dotknę go do żywego.

W języku polskim forma analityczna i bliskoznaczna forma syntetyczna będąca głównym ekwiwalentem syntetycznego czasownika chorwackiego. Konstrukcja polska wymaga dwóch dopełnień w Acc., w zdaniu realizuje się w nieciągłej strukturze, gdzie między dwa utarte komponenty kolokacji wchodzi trzeci wymienny. Syntetyczny czasownik chorwacki wymaga takich samych jak polska forma kategorii gramatycznych – dwóch dopełnień w Acc.

pol. gadać od rzeczy vimp., gadać/pleść hr. blebetati što vimp., brbljati gluposti
niestworzone rzeczy/głupstwa vimp; ‘mó- vimp., trtljati vimp. Cijelo je vrijeme nešto
wić bez sensu’; Zamiast się koncentrować blebetala. Brbljao je takve gluposti da ga se
na pracy, gadała od rzeczy po całych dniach. nije moglo slušati. Bio je poznat po tome
Często tak gadał, że nie można go było słu- što je trtljao bez prestanka.
chać. Znana była z tego, że plotła niestwo-
rzone rzeczy. Opowiadał niestworzone rze-
czy o swoim pobycie na zachodzie.

W języku polskim treść ‘mówić bez sensu’ jest realizowana na dwa sposoby analityczne. Struktura kolokacji jest różnorodna w każdym z wymienionych przypadków. W konstrukcji ‘gadać od rzeczy’ czasownik wymaga rekcji genitywnej z przyimkiem ‘od’, w wersji kolejnej ‘gadać/pleść niestworzone rzeczy’ pojawia się dodatkowy, przymiotnikowy komponent kolokacji – występuje tutaj wymiennie również inny komponent werbalny, gdyż poprawna jest również forma ‘pleść niestworzone rzeczy’ – w obu przypadkach czasownik wymaga dopełnienia w Acc. W języku chorwackim natomiast większą frekwencję ma czasownik syntetyczny, choć możliwa jest też struktura analityczna w postaci kolokacji ‘brbljati gluposti’. Czasownik ‘brbljati’ wymaga dopełnienia w Acc. wewnątrz kolokacji. Również pozostałe dwa czasowniki syntetyczne, wyrażające omawianą treść wymagają rekcji akuzatywnej.

pol. chomikować coś – zachomikować coś ‘nadmiernie gromadzić zapasy czegoś’; Jaś chomikował gumy do żucia, gdzie się tylko dało. Zachomikowaliśmy trochę jedzenia na wypadek, gdyby nam zabrakło pieniędzy.

hr. praviti zalihe vimp., skrivati zalihe pred kim vimp. Pravio sam zalihe riže, ne znam stvarno ni sam zašto. Skrivao sam čokoladu pred djecom u ormaru.

W języku polskim jest to jeden z nielicznych przykładów występowania formy tylko syntetycznej, choć ta forma jest bardziej charakterystyczna dla stylu potocznego. Podane dwa leksemy różnią się jedynie aspektem – obie wymagają bezprzyimkowej rekcji akuzatywnej. W języku chorwackim natomiast w tym znaczeniu występują jedynie formy analityczne, jednak zarówno praviti jak i skrivati wymagają rekcji akuzatywnej.

pol. pokonywać trudności – pokonać trudności ‘przezwycięzać przeszkody’; Krok po kroku pokonywali wszystkie trudności i zaczęli powoli budowę domu. Kiedy pokonali jedne trudności, pojawiały się następne.

hr. prevladati - prevladavati što, savladati – savlađivati/savlađivati što; Korak po korak prevladali/prevladavali smo sve nedaće i počeli gradnju kuće. Ipak smo savladali birokraciju i krenuli s novom školom. Bilo mi je svega dosta, kad sam savladavao/savlađivao nedaće u novom životu.

Powyższa para ekwiwalentów jest przykładem przedstawiającym właściwą sytuację językową, która jest opisywana w artykule, czyli w jednym języku pojawia się tylko forma analityczna a w drugim tylko syntetyczna, wyrażające tę samą treść także synonimicznie. W języku polskim czasownik wymaga rekcji akuzatywnej oraz rzeczownika w l. mn. W języku chorwackim zaś obie formy syntetyczne, różniące się aspektem wymagają rekcji akuzatywnej.

pol. dać komuś w pysk z powodu vp. kol., spoliczkować kogoś z powodu vp. ‘uderzyć w policzek’; Obrażony na nią, dał jej w pysk i odjechał.

hr. ćuškatī – išćuškatī koga zbog čega vimp., odalamiti koga zbog čega vp. pljuskatī vimp. – pljusnuti koga zbog čega jedn, šamarati - ošamariti koga zbog čega. Cuškao ju je bez ijedne riječi. Kad su se napili, uzajamno su se išćuškali. Odalamio/ošamario ih je bez razloga. Ošamarila/pljusnula ga je i izašla.

Wskazana kolokacja w języku polskim ma charakter potoczny, czasownik ją budujący wymaga dwóch dopełnień w Acc. i Dat. wraz z przyimkiem. Tak jak w poprzednim przykładzie w języku chorwackim wszystkie ekwiwalenty przybierają formy syntetyczne. Występują trzy warianty synonimiczne różniące się aspektem i wymagające rekcji akuzatywnej.

pol. docinać – dociąć komuś, dogryzać – dogryźć komuś kol.; Ciągłe sobie docinali, co było nieznośne dla wszystkich wkoło. Dociął jej tak, że aż się rozplakała. Dogryzała mu do żywego, a on i tak był bardzo cierpliwy. Dogryzył jej tak, że się przestała do niego odzywać.

hr. dirati koga u živac vimp. kol., odgovarati - odgovoriti komu zajedljivo; Stalno su se dirali u živac, što je bilo nepodnošljivo za sve naokolo. Odgovarala mu je zajedljivo na sva pitanja. Odgovorio joj je tako zajedljivo da se rasplakala.

Jest to nieliczna z par ekwiwalentów, w której to forma polska ma charakter syntetyczny, chociaż tylko w stylu potocznym. Czasownik wymaga rekcji datywnej. W języku chorwackim jedna z dwóch form analitycznych *dirati koga u živac* również funkcjonuje w stylu potocznym, więc z punktu widzenia przekładu jest to sytuacja idealna, gdyż obok struktury formalnej zgadza się również styl. W przypadku wspomnianej kolokacji czasownik *dirati* wymaga rekcji akuzatywnej i przyimka. Druga kolokacja jest w stosunku do polskiego ekwiwalentu w dość odległym stosunku synonimicznym, ale możliwym do zaakceptowania w tłumaczeniu.

pol. mieszać z błotem – mieszać z błotem kogoś kol., kalać – skalać coś ks. ‘wymyślać komuś, lżyć’; Co raz to go miesza z błotem. Zmieszała go strasznie z błotem. Nie chce kalać własnego gniazda. Swoimi wybrykami skalał dobre imię szanowanej rodziny.

hr. blatiti – oblatiti koga; Cijelog života me blate. Doista mislim da me je netko zbog čudnih razloga želio oblatiti jer već deset godina sa mnom ne razgovaraš.

W języku polskim można zaproponować dwa rozwiązania dla tłumaczenia treści ‘wymyślać komuś, lżyć’ – syntetyczną i analityczną, które występują w dwóch odrębnych, oddalonych od siebie stylach językowych. Konstrukcja analityczna ‘mieszać/zmieszać z błotem’ jest używana w stylu potocznym, czasownik tworzący kolokację może występować w dwóch aspektach i wymaga rekcji instrumentalnej wraz z przyimkiem. Forma syntetyczna ‘kalać/skalać coś’ jest charakterystyczna dla stylu literackiego i ma raczej charakter archaiczny. Czasownik wymaga rekcji akuzatywnej bezprzyimkowej. Forma chorwacka jest zbliżona znaczeniowo do polskiej – pochodzi od tego samego rdzenia błoto/blato. Czasownik wymaga rekcji akuzatywnej bezprzyimkowej i występuje w dwóch aspektach.

pol. okładać pięściami kogoś vimp.; Był tak agresywny, że co raz okładał go pięściami.

hr. batinati koga (čime) vimp., bubati koga kol., vimp., mlatiti – izmlatiti koga (čime) kol., tući – istući koga (čime); Batinali su ga ne bi li priznao Bubali su ga dečki iz kvarta. Bio je tako agresivan da ga je svaki čas mlatio šakama. Tako su ga izmlatili da je pao na zemlju. Ne jedan put su ga tukli, a jadni dječak nikome ništa o tome nije govorio. Istukli su jednu mačku.

W języku polskim pojawia się kolokacja, w której czasownik wymaga dopełnienia bliższego i dalszego, chociaż utrwalony w kolokacji komponent jest dopełnieniem dalszym realizowanym przez rzeczownik w Dat., natomiast komponent wymienny występuje w Acc. i pełni funkcję dopełnienia bliższego. Jako odpowiedniki chorwackie w tłumaczeniu mogą być zaproponowane różne synonimiczne formy syntetyczne, które różnią się aspektem, ale wszystkie wymagają reakcji akuzatywnej.

Wskazane powyżej ekwiwalenty polskie i chorwackie w większości różnią się formą i budową wewnętrzną. W języku polskim zauważyć można więcej kolokacji niż w języku chorwackim, dla którego bardziej charakterystyczne są formy syntetyczne. Dla tłumaczy często rodzi to problem, który z ekwiwalentów jest bardziej adekwatnym rozwiązaniem przekładowym, zwłaszcza, że powyższa analiza wykazała również odrębności względem stylu językowego, na który tłumacz powinien zwracać uwagę, poszukując odpowiedników międzyjęzykowych.

Prezentowana analiza jest też ważna z perspektywy osób uczących się języka, dla których wyczuwanie właściwości użycia formy analitycznej bądź syntetycznej w zależności od kontekstu i stylu na początkowym etapie nauki języka jest bardzo ograniczone. Brak kompetencji w tym względzie prowadzi często do błędnego wyrażania treści zarówno pod względem semantycznym, ale również gramatycznym. Należy też zwrócić uwagę na brak kompletnej informacji w słownikach jednojęzycznych polskich i chorwackich względem użycia poszczególnych form syntetycznej czy analitycznej. Problem pogłębia też fakt, że brakuje na rynku słownika dwujęzycznego chorwacko-polskiego, nie mówiąc już o takim, w którym zawarte byłyby wskazane wyżej informacje, ważne dla poprawnej nauki języka obcego.

Bibliografia

- Białek E., *Kolokacja i wyraz – uwagi o relacjach synonimii oraz ekwiwalencji*, „Annales UMCS” 2013, nr 31, s. 89–104.
- Blagus Bartolec G., *Riječi i njihovi susjedi*, Zagreb 2014.
- Burić H., Lasić J., *Kolokacije u nastavi inojezičnoga hrvatskog*, „Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu” 2012, nr 5, s. 233–249.
- Cichońska M., *Słownik konfrontatywny czasowników polskich, bośniackich, chorwackich, serbskich*, Katowice 2004.
- Jędrzejko E., *Słownictwo analityczne w opisie leksykalno-semantycznym*, [w:] *Opisać słowa*, red. A. Markowski, Warszawa 1992, s. 50–61.
- Jędrzejko E., *Słownik polskich zwrotów werbo-nominalnych. Zeszyt próbny*, Warszawa 1998.

- Kita M., *Dyskurs prasowy*, [w:] *Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk, Kraków 2013, s. 199–288.
- Kolokacyjna baza hrvatskoga jezika, <http://ihjj.hr/kolokacije/> [dostęp: 18 października 2020].
- Moguš M., Bratanić M., Tadić M., *Hrvatski čestotni rječnik*, Zagreb 1999.
- Ordulj A. *Kolokacijska kompetencija u hrvatskome kao inom jeziku*, „Filološke Studije” 2017, t. 15, nr 2, s. 196–218.
- Ordulj A., *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku jeziku*, Zagreb 2018.
- Pintarić N., Moguš M., *Poljsko-hrvatski rječnik*, Zagreb 2002.
- Stojić A., *Kolokacije – prilog teoriji i praksi*, Rijeka 2012.
- Szymczak-Rozlach M., *Analityczne struktury werbo-nominalne w języku słowackim*, Katowice 2010.
- Żmigrodzki P., *Właściwości składniowe analitycznych konstrukcji werbo-nominalnych w języku polskim*, Katowice 2000.